

Tussen mensen (2002)

Inleiding ten behoeve van de bezinningsdag van de Pastorale Raad en belangstellenden

Sieth Delhaas

Samen-op-weggemeente Brummen, 4 oktober 2002

Inleiding

Mensen ontmoeten elkaar vanuit het instrument waarmee zij in deze wereld staan: het lichaam. Zij gebruiken in die ontmoeting het lichaam: de zintuigen evengoed als hun gedachten en ideeën.

Als uitgangspunt voor deze dag is daarom gekozen een artikel met de titel *Voor een tijd een plaats van God* van theologe en danseres Riette Beurmanjer.¹

Zij denkt in dit artikel door op een dichtregel van Achterberg *De mens is voor een tijd een plaats van God*.

Ik bewonder U dat u uw werk doet binnen en vanuit deze kerkgemeenschap!

Doel van de dag: zelf en samen ontdekken wat mijzelf/ons ten diepste bezighoudt en van waaruit wij binnen onze

kerkgemeenschap kunnen communiceren en samenwerken.

Dit doel willen wij bereiken door samen deze dag naar elkaar te luisteren, met elkaar te spreken, en oefeningen te doen om bepaalde dingen te verhelderen.

Middelen: een lied van Huub Oosterhuis. Dit wordt door de dag heen gespeeld. Muziek en woorden zijn belangrijk. Verwijzen naar Hildegard von Bingen: het in trilling brengen van de lucht. Een maal in zijn geheel spelen nu. Verschillende stukken door de dag.

Mijn inleiding is opgebouwd in drie delen:

- Plaatsbepaling
- Versterking
- Verlichte stad op berg

Plaatsbepaling

Plaatsbepaling gaat over onszelf als persoon. Als individu.

¹ Beurmanjer, Riëtte, *Voor een tijd een plaats van God* in: Heijst, Annelies van, e.a. (red.) 'Zij waait waarheen zij wil. Opstellen over de Geest, aangeboden aan Catharina J.M. Halkes' (Baarn 1986)

Om samen te werken met anderen, om samen met andere over belangrijke dingen te spreken is het noodzakelijk dat je jezelf kent. Dat je weet wie je bent. Dat je er achter probeert te komen waarvoor je wilt staan.

Het is een proces waarmee je je hele leven bezig blijft.

Voor het thema waar we het vandaag over hebben, leg ik de plaatsbepaling bij het lichaam.

Het lichaam voor een tijd een plaats van God.

Hoge inzet. Is belangrijk. Om deze opdracht, die je jezelf hebt gegeven als lid van deze kerkgemeenschap, kan het niet anders dan datje hoog inzet. Dat heb je al gedaan. Misschien zonder dat je je dat met zoveel woorden bewust bent. Je hebt besloten om binnen de opdracht van de kerkgemeenschap een taak op je te nemen. Je wilt voor een bepaalde tijd meehelpen om de gemeenschap te onderhouden, op te bouwen.

Wat pastoraal werk precies inhoudt daarover hebben jullie toen je begon waarschijnlijk instructies gekregen of uitleg gehad.

De kerk of de gemeente wordt wel het lichaam van Christus genoemd. Ik denk als je met je werk bezig bent, dat je dat snel kunt vergeten. Je komt mensen tegen met hun eigenaardigheden, gebreken, vervelende eigenschappen. Kortom waardoor je werk moeizaam wordt. Tegenzin. Misschien denk je later: ik ben blij dat ik er vanaf ben. Begrijpelijk. We slijten aan het. Dagelijks werk. Ons eerste enthousiasme, ons innerlijk motief slijt aan de weerspanning van de praktijk.

Maar ... als je het vol wilt houden, zul je elke keer opnieuw hoog in moeten zetten. Daar zul je je zelf elke dag weer bewust van moeten worden.

Daarom: het lichaam voor een tijd een plaats van God.

Ik ben een geschapen mens. God heeft een stukje van haar/zijn kracht, haar/zijn godheid in mij ingeschapen. Dat is mijn goddelijke kern. Vandaaruit kan ik bergen verzetten. Denk aan het mosterdzaadje.

Het prachtige van dit artikel: *mijn lichaam voor een tijd een plaats van God* is dat je er verhalen van in de bijbel. Het lichaam een tempel zegt, Paulus. Die uitdrukking is ook vaak tegen ons gebruikt als een morele waarschuwing. Ook in allerlei andere woorden.

Maar dit: Je lichaam voor een tijd een plaats van God. Met al zijn zintuigen. Een instrument om er te zijn. Mee te werken.

Als je je dat realiseert kan dat een geweldige impuls geven.

Dan ga je anders op weg naar de mensen. Je praat anders met elkaar als medewerkers van de Pastorale Raad. Je weet/beseft niet alleen *mijn lichaam is een plaats van God*. Ook degene die je ontmoet ook haar lichaam is voor deze tijd van leven een plaats van God. En zijn lichaam. Je beweegt je anders tussen de mensen als je je elke dag opnieuw probeert te beseffen en je er langzamerhand van doordrongen raakt: *mijn lichaam is een plaats van God*. In en door mij ontmoeten mensen God.

En ik ontmoet in en door andere mensen God.

Nogmaals: dit is een hoge inzet. Maar ik denk, als we bezig willen zijn met het ontmoeten van mensen dat het in feite niet met minder kan.

Welke hulpmiddelen biedt ons lichaam daarbij?

Vijf zintuigen. Zintuigen zijn die organen waardoor prikkels uit de buitenwereld in gewaarwordingen worden omgezet en waardoor wij kennis van de wereld krijgen, ogen, oren, reuk, smaak, tastzin/huid.

De smaak en de reuk worden gezien als chemische of primitieve zintuigen.

Primitief:

- 1) tot het vroegste stadium in een ontwikkeling van de mens.
- 2) gebrekkig
- 3) van de eerste orde.

Zesde zintuig: een bijzonder, geheimzinnig talent.

Via de zintuigen staan we in contact met onze medemensen. Via onze zintuigen prikkelen mensen ons en krijgen wij onze indrukken van en zo vormen wij als mensen met hersenen onze gedachten over onze medemensen.

Wij kunnen hen leren kennen.

En God als de onzienlijke, de niet waarneembare?

Wij kunnen God niet kennen.

Zo is het en niet anders.

En toch: Ons lichaam voor een tijd een plaats van God.

Dat kunnen we alleen zeggen vanuit een geloven. Een onzeker weten.

Stuk in krant van zaterdag. Ontwikkeling van onze wetenschap: scheiding tussen geest en lichaam. Westers afzien van het 'zesde zintuig'. Visioen. Dromen. Gezichten.

Tegenwoordig: via New-age en allerlei religieuze en spirituele uitingsvormen gaat het over: engelen, kinderen van de nieuwe tijd. Deze spiritualiteit in bewegingen buiten de kerk noemde dr. Verkuijl de onbetaalde rekeningen van de kerk.

Gnosis: weten ... Het is een ander weten. Een weten niet met het verstand alleen, maar een intuïtief, een ervaringsweten. Die kant van de christelijke traditie is uitgebannen gedurende de eerste eeuwen. De lijn van Petrus heeft overwonnen. De lijn van Maria van Magdala 'het evangelie naar Maria' is terzijde geschoven.

Hoe kun je de hoge inzet van 'het lichaam een plaats van God' volhouden?

Je tot het lichaam bepalen.

De Zuid-Amerikaanse rooms-katholieke bevrijdingstheoloog Leonardo Boff heeft juist in onze tijd, de jaren tachtig, een pleidooi gehouden voor dit intuïtieve geloven waar woorden als visioen, droom, gezichten-zien weer binnen de horizon komen. Eeuwenlang hebben christenen deze woorden volledig geaccepteerd zolang ze ze in de bijbel lazen. Als mensen in hun omgeving in werkelijkheid voor zulke verschijnselen gevoelig waren, dan werden ze afgedaan als kettters, afvalligen, tovenaars. Verbrand, vermoord, in de ban gedaan, tot in onze tijd.

Leonardo Boff zei:

'... de rede (het verstand, sd) kan noch het eerste, nog het laatste moment in het menselijk bestaan vertolken. Zij is gegroeid uit iets dat nog ouder, dieper, elementairder en primitiever is: uit de affectiviteit. Naar boven toe staat zij open voor een geestelijke ervaring, die vertrekt uit de ontdekking dat de mens gericht is op de totaliteit van het zijn. Deze totaliteit is in de mens aanwezig niet als een zuivere beschouwing, maar als de ervaring, dat er achter de realiteit niet alleen maar structuren staan, maar iets dat zich geeft, dat zich wegschenkt, dat in zich medevoelen en tederheid is'

(Boff schrijft dat 'iets' met een hoofdletter, sd)²

Deze Boff is tenslotte door het Vaticaan het zwijgen opgelegd.

En in onze tijd: de Duitse protestantse theologe Dorothee Sölle schreef een boek met de titel: 'Waar het visioen ontbreekt, verwildert de mens'. Deze theologe kon in haar eigen land geen werk vinden en moest uitwijken naar een Universiteit in de Verenigde Staten om haar theologie te doceren.

De inzet voor de verbinding met het hogere – hoe je het maar noemen wilt, God, de Geest, Spiritualiteit, Jezus Christus – die inzet is riskant in onze wereld.

Riskant omdat veel mensen die verbinding ontkennen en niet willen. In onze tijd is het helder dat de scheidslijn tussen open staan voor die verbinding met het hogere niet loopt tussen christenen en niet-christenen, kerkmensen en niet-kerkmensen. Ook kerkmensen en mensen die zichzelf 'gelovig' vinden, kunnen er moeite mee hebben om de 'verbinding met het hogere' als een realiteit of een gegeven.

Het lichaam als een plaats van God. Hoe blijf je je daar van bewust, iedere dag opnieuw?

Dat is geen vanzelfsprekendheid. Dat besef, bewustzijn vraagt er om gevoed te worden. Het lichaam zelf vraagt om voeding. Het besef dat het lichaam een plaats van God is, vraagt om gevoed te worden. De oorzaak ervan is dat wij leven in een wereld waar de platvloersheid van het bestaan het wint van het spirituele. Met spiritueel wordt bedoeld die verbinding met het goddelijke, het wezenlijke van het bestaan. De kern van het bestaan. De goddelijke vonk. Je kunt er allerlei namen aan geven.

Hoe voed je je besef van het lichaam als een plaats van God?

Stilte. Meditatie. Terugtrekken in jezelf. Jezus: in je binnenkamer gaan. Jezus trok zich terug uit de kring van zijn discipelen. Op een hoge berg. Waar dan ook. De stilte. Op een bepaalde, zelfgekozen manier. Het gaat om het besef. Hier zit ik. Mijn lichaam is. Wat doe ik er mee etc. In meditatiekringen noemt men dat besef ook wel 'verlichting'. Inzicht krijgen. Een meditatiemeester: geen hoge eisen, gewoon, zegt: Op het moment dat je gaat zitten, ben je al verlicht' Zo eenvoudig is het. Het feit dat je je het bewust ben: wie ben ik, hier sta ik: *met mijn lichaam voor een tijd een plaats van God.* Mensen die doordringen tot het eigen ware zelf.

² Raoul Bauer, cultuurfilosoof, *'De geniale mislukking van de Middeleeuwen'*, (Antwerpen/Amsterdam 1985, p. 24).

Versterking

In je meest naaste omgeving is het soms, misschien wel meestal, het moeilijkst om je ware zelf te laten zien. Wie je bent, wat je verlangens zijn, je gevoelens. Zonder dat je het zelf beseft passen zich die innerlijke verlangens, gevoelens, dat wat je beseft wat wezenlijk voor je is, aan aan de omgeving. Wat de omgeving van je verwacht. Een klein kind heeft die gevoeligheid nog. Ook weer, net als bij het woord primitief heeft het een negatieve lading gekregen. Het affectieve: gevoelens, dat wat met de gevoelswereld te maken heeft. Gevoelig zijn voor wat niet zichtbaar, hoorbaar is. Mensen met een bepaalde aanleg, tegelijkertijd wordt affectief ook als: gekunsteld uitgelegd.

Dat geldt voor je persoonlijke/privé omgeving net zo goed als voor je werk of andere kringen waar je leeft. Spreken over dat wezenlijke van jezelf komt nauwelijks of nooit aan de orde.

In een groep zoals een kerkgemeenschap wordt er vaak vanuit gegaan dat dat een bijzondere groep is. In bijbel, theologische leerstukken, in het pastorale werk, enzovoort. In onze traditie is het verworpen tot een moralistische, betuttelende, toezichhoudende verbodscultuur. Het gedrag is bepalend, meestal niet in overeenstemming met ware gevoelens.

Aanpassing aan de mores van een groep. Je praat er niet over.

Versleten heiligheid, noem ik het.

Wat er in de bijbel staat is teveel gevraagd; leven naar je geloof.

Belangrijk: Versterking door onderling erkennen: waar zijn we mee bezig?

Het benoemen. Elkaar steunen. Als groep het besef hebben: wij dragen die klus.

Groepsverantwoordelijkheid.

De laatste drie regels uit het lied van Huub Oosterhuis dat we vandaag meerdere keren zingen, luiden.

*Voor hen die kracht uitstralen,
Liefde geven, recht doen
dat zij staande blijven in ons midden.*

Die regels moeten we tot ons door laten dringen. Het zijn niet zo maar regels. Jij staat daar. Je bent daarin bezig. Jezelf en andere daarin serieus nemen. Zonder dat je 'meer' wordt dan een ander:

Dat besef is voor jullie als groep belangrijk.

In de bijbelse verhalen gaat het soms om de rol van de eenling. Gesprek van God met Abraham: zijn pleidooi, als er zoveel over zijn ... Nee, zegt God, ik zal de stad sparen

...

Genesis 18 waar Abraham vraagt: 'Zult Gij dan de rechtvaardigen met de goddelozen verdelen? Misschien zullen er vijftig rechtvaardigen in de stad zijn, zult Gij haar dan verdelen, en aan de plaats geen vergiffenis schenken ter wille van de 50 rechtvaardigen die in haar zijn? ...

God onderhandelt met Abraham: 'Indien ik te Sodom vijftig rechtvaardigen in de stad vind, zal ik de gehele plaats vergiffenis schenken om hunnentwil. Ze onderhandelt door tot tien rechtvaardigen. En zelfs om tien rechtvaardigen wil God de stad sparen.

In dit verhaal ligt ook de zin van jullie werk; de wereld wordt geheilgd vanwege de rechtvaardigen die daar in zijn.

Anders zien wij het, dan de schrijver van Genesis het in zijn tijd zag. Maar in onze tijd geldt hetzelfde: de rechtvaardigen in deze wereld zorgen voor de heiliging van de rest. Ook dat is belangrijk voor jullie om te weten. Daarin, om dat weten, vast te houden, kun je elkaar als groep versterken.

We kunnen de illusie vergeten dat de wereld zal veranderen. Dat wij de wereld kunnen veranderen. Het idee van de maakbare wereld uit de jaren zeventig hebben we los moeten laten. Er is nog een hoopvol verhaal in de bijbel.

Heel duidelijk in het boek van Jesaja (7:3): 'Een rest keert weer', of 'een rest bekeert zich'. De overgrote meerderheid wil zich niet overgeven, maar een rest wel en daar gaat God mee verder. Zo zag deze profeet het in die tijd. Dat zijn verhalen waarmee we het in onze tijd kunnen uithouden.

Wij leven in een andere tijd waarin wij ons geloven zelf inhoud moeten geven zodanig dat het bij deze tijd aansluit. Misschien maar een klein groepje dat zich ziet als bouwers aan een wereld waarin het 'heilige', het 'anders naar de wereld kijken' gepraktiseerd wordt. En zo'n klein groepje zal de wereld redden. In de zin van hoop geven. Zij doen niet mee met de anderen in negativiteit, hopeloosheid, onverschilligheid.

Ik wil nog even terugkomen op het woord heilig.

Heilig is een manier van kijken naar de wereld. Heiligheid is daar waar je het niet verwacht. El Saadawi, een bekende Egyptische schrijfster in onze tijd.

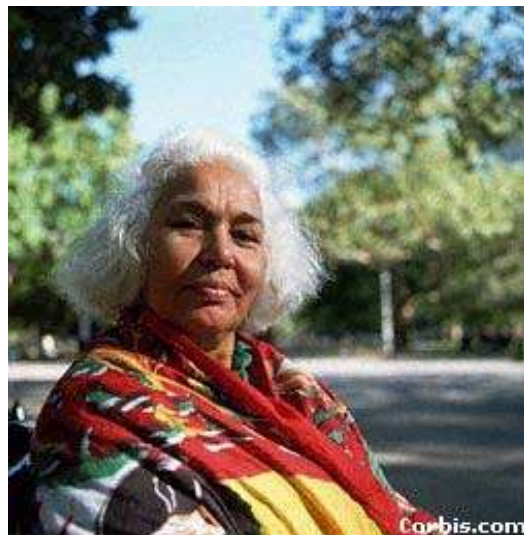
Zij zegt je kunt dagelijks vele keuzes maken voor het heilige, het heilige in praktijk brengen. Al naar gelang de context waarin je leeft.

Toch behoren wij tot de gewone mensen. Terwijl je leeft vanuit het besef 'mijn lichaam is voor een tijd een plaats van God' en vanuit dat besef ben ik met mijn taak bezig in de Pastorale Raad, in de kerkenraad, als actief gemeentelid.

Hoe werk je daar mee? Hoe kun je dat weten omzetten in de praktijk van je werk? In het spreken met de mensen die je bezoekt?

Twee kanten laten zien.

- Hoe je je anders moet gedragen, je onderscheiden
- Hoe je het gewone, het alledaagse in je werk met het heilige, het bijzondere kunt vinden.

Dorien Pessers, jurist en columnist houdt een pleidooi voor een scheiding tussen de publieke en de privésfeer: als lid van de Pastorale Raad, namens de protestantse kerkgemeenschap verschijn je er ook in die rol-van. Niet als oude-jongens-krentenbrood, maar je hebt die rol en daardoor kun je je ook zo gedragen. In positieve zin. Het helpt je boven jezelf uit te stijgen. Verandering van kleding. Voorbereiding. Stilte. Wandelen er heen. Er is een verwarring ontstaan over de publieke en privésfeer. Zie emoties bij het optreden van LPF, Pim Fortuyn etc. ‘Je stelt iets voor’ namens de kerk.

Dit is iets anders dan een rol spelen. Het heeft iets met wederzijds respect te maken. Je brengt respect in in een verhouding waar men in een andere situatie van het leven op een ander niveau met elkaar omgaat. De emotiecultuur, waar je maar alles kunt zeggen tegen elkaar.

Feministische theologie is belangrijke ontwikkeling. Hierin vinden verkenningen naar het goddelijke in het alledaagse plaats. Een poging om het terrein van de theologie, de kerk weg te halen uit het ‘geestelijke’, het woord, het Heilige, Het Almachtige etc. Waar intellectuele mannen de dienst uitmaakten.

Het wil een theologie van de keukentafel zijn. Waar brood en wijn niet meer staat voor het sacrament waar mensen geen raad meer mee weten. Maar het met elkaar eten. Zich voeden. Ik bedoel dat letterlijk. Om de keukentafel zitten. Maar ook samen er op studeren. Elkaar helpen zoeken waar verschijnt volgens jou nu dat ‘heilige’ in je werk met mensen. Waar in de verkenning van het alledaagse verschijnt het goddelijke? En dat je elkaar op die manier versterkt.

Je hebt daarbij de bede hard nodig die Oosterhuis in zijn lied verwerkt:

*‘doe ons open gaan
voor het visioen van vrede
dat sinds mensenheugenis ons roept.’*

Verlichte stad op berg

Deze metafoer van een verlichte stad op een berg is niet een plek van uitverkorenen.

Wel: een verzamelplaats waar ieder haar eigen licht uitstraalt. Individuen, elk op haar of zijn eigen manier van geloven. Een plek van hoop voor mensen die niet op zoek zijn naar het ‘heilige’.

Voorbeeld van zendeling in Indonesië: de vader van een overleden vriend die in de jaren voor en tijdens WOII op Tiomor werkte. Hij liet zijn huis in volle verlichting: en de mensen daar die zelf geen verlichting hadden wisten: daar is iemand die een boodschap voor ons heeft.

Ons gezegde: ik heb een boodschap aan mensen, betekent: ik trek me iets van hen aan.

- Individualiteit als positief.
- Niet meer volgens een confessie als positief.
- Maatschappijkritische analyse.
- Tijd en maatschappij.

De westerse christelijke ideologie heeft vrouwen niet gestimuleerd in zichzelf te geloven. Hetzelfde geldt voor Nederland de migranten, de vluchtelingen. Bepaalde bevolkingsgroepen: bijvoorbeeld prostituees. Oost-Europese prostituees die na de Wende naar West-Europa zijn

gekomen om hier te werken. Pooiers blijven buiten schot. Mannelijke bezoekers blijven buiten beeld. Bouwers en ambtenaren gaan samen naar het bordeel. Arbeiders, emancipatiebewegingen.

In hoeverre ben je je bewust van al die verschillende posities waarin mensen leven? Maatschappelijke problemen: welke werkomstandigheden zijn er? Bijvoorbeeld de asbestvergiftigingen, boeren en crises van de MKZ en de BSE. Nu zijn soldaten die in Balkan hebben gevochten besmet met toxische ziektes. Seksueel misbruik van kinderen en volwassenen m/v door verwanten, door hulpverleners.

Te vaak toegedekt met de mantel der liefde. Gebrek aan oog voor realiteit.

De ethische discussie in bijvoorbeeld de biotechniek.

Ook: veel mensen van 45 jaar en ouder zijn opgegroeid in de tijd van 'een maakbare wereld'. Ze zijn teleurgesteld, zijn cynisch dat het niet beter is geworden. Breekpunt vaak bij 'Wende' in 1989.

Heb oog voor de theologische diversiteit en veranderingen.

Waar praat je over als je je werk doet als lid van de Pastorale Raad? Hoe benoem je dingen? Wat geloof ik? Waar geloven de mensen 'nog' in?

In de boeken die ik sinds het begin van de jaren tachtig heb geschreven komen onder andere dit soort problematieken aan de orde: 'Blikopener', 'Noem het voor mijn part god', 'Vrouwen van dagen' en 'kritisch ouder worden'.

In de jaren zestig is er de bevrijding geweest van het 'individu'. Voorbeeld van Dieuwerke, een arme en gescheiden vrouw. Zij kan de 'oude' liederen niet meer horen. Niet meer bidden. Ze voelt woede. De kan sfeer in de kerk niet meer aanhoren.

Hoe gaat u daar mee om?

Ik vind dat die boekjes te veel nog uitgaan van een komen als bezoeker namens de gemeente van Jezus Christus. Stelt u zich de vraag. Hoe voel ik dat zelf? Leeft dit in de gemeente? Of voelen/noemen we ons een andere gemeenschap?

Wat is het doel van onze taak: mensen bij de kerk brengen? Houden? Bij God brengen?

En wat verwachten we van de mensen? Van onszelf? Van elkaar?

Wat is onze opdracht vanuit de bijbel?

Kun je wel een opdracht vanuit de bijbel verwachten die in een totaal andere tijd is ontstaan? Geschreven?

Kunnen we in de bijbel Gods wil vinden?

Hadden de mensen toen een andere kijk op God dan mensen in deze tijd?

Waarom hebben wij een gemeente, terwijl Jezus er in zijn tijd niet op uit was een gemeente te stichten?

Althans, daar zijn de geleerden het niet over eens?

Het zijn zomaar wat vragen? Zijn die helder voor jou als je op pad gaat voor de kerk?

Is het in deze tijd misschien belangrijker van andere zaken op de hoogte te zijn? Wat er gaande is in de wereld? In de maatschappij waar mensen hun zaken doen, hun werk uitoefenen in werksoorten waarvan u als bezoeker misschien geen flauw benul hebt?

Waar ethische vragen een rol spelen waar u nog nooit een minuut over hebt nagedacht?

Voorbeeld: vrouwen aan het eind van de jaren '70 zijn meer en meer gaan scheiden. Zij gingen dan eerst de kerk uit, want ze wisten dat de vertegenwoordigers van de kerk problemen zouden gaan maken en 'ze willen het niet snappen'.

Ouderen: ze worden eindeloos oud. Heeft u over hun mogelijke vragen nagedacht? Er met uw mede raadsleden over gesproken?

Er leven vragen over euthanasie, geen zin meer in verder leven.

Ernstige ziektes, eindeloos behandelen, weigeren je te laten behandelen, versterving.

Komen de angsten ter sprake?

Wat zijn de nieuwe angsten:

De oorlog tegen Irak

Milieurampen: watersnood; vergiftiging; nieuwe onbekende ziektes onbeheersbare migrantenstromen, terrorisme; criminaliteit.

Zeker met onze huidige regering wordt duidelijk hoe machteloos een staat kan zijn.

Hoe onverantwoordelijk regeringsvertegenwoordigers zich kunnen gedragen.

De woede en de agressie tegen de politiek neemt toe ...

En jullie, leden van de Pastorale Raad, vertegenwoordigers van de protestantse gemeenschap in Brummen gaan er op uit en komen bij de mensen ...

Ik wens jullie toe het besef 'mijn lichaam is voor een tijd een plaats van God'.

Ik wens jullie toe een versterking van jullie kracht die jullie elkaar kunt geven.

Ik wens jullie toe dat je daardoor zult zijn inwoners, met vele anderen van een verlichte stad op een berg.

Ik heb aan het begin gezegd: ik bewonder u.

Dat meen ik echt. U hebt gekozen voor een zware taak. Die is niet meer van deze tijd. Maar ..., in bewonderen zit het woordje wonder en dat is precies die extra dimensie waar uw werk niet zonder kan.